

**Polismyndigheten
i Västra Götaland**

En man i grön hatt ¹

eller

Ämbetsmannahederligheten åter

Professor Dennis Töllborg

Gothenburg Research Institute

¹ "Möjligheten av ett helt nytt samhälle har ingenting gemensamt med 'möjligheten' av att en man i grön hatt visar sig i alla dörröppningar i morgon. Men om man behandlar dem på samma sätt så bidrar det till att bringa oönskade möjligheter i vanrykte." Herbert Marcuse, Den endimensionella människan, s 200.

Inledning

Den 14 oktober 2009 blev jag tillfrågad av Polismyndigheten i Västra Götaland om jag var beredd att göra en utredning av handläggningen av anmälningar mot polismän. Den omedelbara bakgrunden var den kritik som riktats mot den internutredning som föranletts av Johan Liljeqvists död den 26 april 2008. Jag tackade självklart ja.

Utredningen skulle påbörjas så snart överåklagare Björn Ericson, chef för Riksenheten för polismål, tagit det, som vi förväntade, beslutet att åter lägga ned förundersökningen. Denna hade nämligen ursprungligen nedlagts den 1 juli 2009, men efter mediekritik återupptagits genom att den ursprunglige förundersökningsledaren, chefsåklagare Bo Lindgren, beslutat överföra ärendet till Björn Ericson.

Det förutsedda nedläggningsbeslutet kom först den 12 mars 2010. Den 1 april i år kunde arbetet börja. Slutredovisning skall ske den 15 december 2010. Utredningen är förankrad även utanför Polismyndigheten i Västra Götaland.

Mitt uppdrag omfattar 50 % tjänst under en niomånaders period, och jag har till mitt förförande Anders Månsson, poliskommissarie. Anders fungerar som sekreterare, med den äran, men är också mitt viktigaste bollplank.

Polismyndigheten beslöt också, på sätt som blivit sedvana i Sverige, att tillsätta en s.k. referensgrupp. Beslutet om vilka som skall vara medlemmar i denna har tagits av Polismyndigheten, men först kommunicerats med mig. Erik Siverbo, polisintendent, Per-Åke Hammarnäs, Polisförbundet samt Anders Carlsson, Polisens skyddsorganisation har utsetts efter förslag från Polismyndigheten, medan Carin Ewald, polismästare, Mats Eriksson, vice chefsåklagare och Björn Ohde, advokat, utsetts efter förslag från min sida. Jag har tidigt klargjort att jag ser samtliga i referensgruppen som individer som kan tillföra mig de kunskaper och den klokskap jag själv saknar, inte som någon styrgrupp.

Den uppmärksamme läsaren noterar således att jag väljer att konsekvent skriva i jag-form, och vägrar tala om vi. Detta är en medveten markering av att jag ensam och personligen ansvarar för alla de förslag och den kritik som framförs i utredningen. Det innebär dock inte att jag ensam står för de mått av klokskap som kan prägla någon del av texten. Här har jag sugit

åt mig allt vad jag kan, inte bara från Anders och medlemmarna i referensgruppen, utan också från alla de möten och andra kontakter vi haft inför författandet av denna delrapport.

Jag tog tidigt tre beslut.

Det första var att be Anders sätta ihop en tidsaxel över utredningen av Johan Liljeqvists död. Jag skall inte, och har inte för avsikt att, göra en polisutredning av polisutredningen. Det saknar jag kompetens till att genomföra med tillräcklig hög grad av qualité, åtminstone givet mina egna kvalitetskrav. Mitt uppdrag innefattar dock att granska den svenska ordningen vid handläggningen av anmälningar mot polismän, och utredningsuppdraget är så starkt kopplat till Liljeqvists död att just denna händelse kan vara lämplig att reflektera gentemot, när vi tittar på andra länders lösningar och på möjliga imperfektioner i den svenska ordningen. Jag har haft stor glädje av denna tidsaxel – den tydliggör – och den presenteras i det skick den är i för närvarande redan i denna delrapport. Arbetet med denna tidsaxel pågår dock kontinuerligt, för att ytterligare nyansera, varför man kan förvänta sig att den presenteras i ytterligare utvecklad form i slutrapporten.

Mitt andra beslut var att sätta frågan om anmälningar mot polisen i kontext. Polisen är en endast en av många offentliga myndighetsutövare vi möter och som utövar makt som många gånger påverkar människors liv på ett livsavgörande sätt. Sanningen är ju faktiskt att de flesta medborgare sällan konfronteras med just polisiär maktutövning, och än mer sällan relativt hur ofta de möter annan maktutövning, allt för ofta u.p.a., av andra personer som utövar myndighet: domstolar och länsstyrelser, byggnadsnämnder, försäkringskassa, skattemyndigheten, bilbesiktning, kommunala nämnder och bolag, examinatorer ... uppräkningslistan kan fylla sida upp och sida ned. Denna maktutövning har det gemensamt med polisens maktutövning att de som utövar denna makt gör det å det offentligas vägnar, att dessa individer har rätt men också plikt att utöva makt samt att de emellanåt också missbrukar sin makt, understundom genom att *inte* utöva densamma. Detta kallas för *Détournement de Pouvoir* inom juridiken, ett utanför Sverige väl känt begrepp som närmast översätts till Illojal maktanvändning. Begreppet innefattar allt från ren slapphet och mygel till korruption och otillbörligt utövande av psykiskt och fysiskt våld.

Skillnaden mellan polisens utövande av makt och andra myndigheters utövande av makt ligger inte i första hand i konsekvenserna för den som utsätts. Den mest markerade skillnaden är

istället att orsakssambandet mellan polisens agerande och skadan ligger tidsmässigt så mycket närmare, därtill ofta då är fysiskt omedelbar och synlig, än den skada som uppstår när en annan myndighet fattar ett beslut som faller inom ramen för begreppet illojal maktanvändning. En skilsmässa, ett "rättshaveri", ett självmord sker ofta långt efter beslutet, och orsakssambandet är mycket mer diffust vid en slapp och felaktig dom eller ett beslut av en tjänsteman på försäkringskassan eller i byggnadsnämnden, än konsekvensen av en frustrerad polismans batongslag över nacken. Mitt andra beslut blev därför att vrida utredningen mot illojal maktanvändning över huvud taget, inte bara av polisen (även om polisiär maktutövning, givet uppdraget, måste få bli dominant i just denna utredning). I den utsträckning vi får möjlighet att granska några andra länders system att hantera detta problem, ett problem som naturligtvis finns i varje land just eftersom varje nation bygger på monopolisering av maktutövning, och hämta inspiration därifrån, är det min förhoppning att slutrapporten kommer att innehålla mer utvecklade förslag som går i denna riktning. Jag är övertygad om att ett framtida system för bekämpande av alla former av illojal maktanvändning också kommer att radikalt påverka den kultur som sägs finnas bland operativt verksamma poliser, särskilt ordningspoliser, och därmed även förtroendet för såväl polisen som för de utredningar som sker vid påståenden om att poliser begått felaktigheter. Både jag och Anders har också kunnat märka ett stort intresse för detta synsätt och det både hos nationella makthavare vi mött och vid de möten vi haft med polis och andra rättsvårdande myndigheter och fria medborgarorganisationer (s.k. NGO:s) utomlands.²

Det tredje beslutet jag tog var att en delrapport skulle publiceras tidigt under arbetet. Denna skulle vara kort, maximalt 20 sidor och helst bara 15³, och innehålla, dels en beskrivning av nuvarande system, dels ett antal konkreta förslag till ändringar. Rapporten skulle göras allmänt tillgänglig och det så tidigt att jag under arbetet med slutrapporten kunde få synpunkter och kritik som möjliggör en så hög kvalitet på slutrapporten att denna, till skillnad från de otal tidigare utredningar i ämnet som gjorts allt sedan t.o.m. tiden före polisens förstatligande (1965!), kan leda till substantiella förändringar. Som ett led i detta planeras fyra seminarier att hållas tidigt under hösten, med utgångspunkt i delrapporten; ett med polisen, ett med akademien, ett med media samt ett med medborgarorganisationer och öppet för allmänheten. Underlaget är den delrapport läsaren nu håller i sin hand.

² Jämte en stor rädsla och flera som försöker förekomma genom initiativ i form av debattartiklar och annat. Visst är makt underbart!

³ Och det gick ju, som förutsett, åt helvete.

Grundläggande utgångspunkter

Härskaren säger inte längre:
”Tänk som jag, annars är du dödens!”
Han säger istället:
”Du är fri att inte tänka som jag;
ditt liv, din egendom,
allt får du behålla.
Men från och med den dagen
är du en främling bland oss.”⁴

Det finns anledning att först ange några utgångspunkter jag känner mig bunden av i utredningsarbetet. Jag tänker då inte på direktiven, där jag och uppdragsgivaren är överens om att det som inryms i orden ”utöver detta” är det mest centrala i uppdraget, utan – för att citera JO och JK – några av de ”intressen som bär upp” ett arbete av detta slag.

Jag kan då först konstatera att Sverige, sedan länge, är medlem i Europarådet, bundet av Europakonventionen och därmed av den praxis Europadomstolen utvecklat. Europarådet har fastslagit att de organ som varje medlemsland bygger upp för att utreda bl.a. påståenden om att poliser begått felaktigheter skall uppfylla fem principer: (a) de skall vara *oavhängiga*, (b) de skall ha tillräckliga resurser för att *självständigt* kunna utföra professionella utredningar, (c) dess utredningar skall präglas av *effektivitet*, d.v.s. de skall bedrivas med prioritet och i ett högt tempo, (d) de skall vara *offentliga*, d.v.s. dessa utredningar skall präglas av transparens i varje led, samt (e) de skall präglas av *offerinvolvering*, d.v.s. de som är närmast berörda skall känna delaktighet i utredningsarbetet, i vart fall inte utanförskap.

I Celniku mot Grekland⁵ kritiserade Europadomstolen Grekland för att utredningen inte var genomförd med en tillräcklig grad av självständighet. I det ärendet arbetade de polismän som lett undersökningen på samma arbetsplats som den utredde och tillhörde samma chain-of-command. I Ramsahi mot Holland⁶ förlorade visserligen den klagande, men domstolen förklarade att det inte är tillräckligt med en institutionell och hierarkisk åtskillnad mellan den granskade och kontrollorganet, det måste också föreligga en *praktisk* oavhängighet. I detta ärende menade domstolen också att de förhållandena att polismännen inte omedelbart togs ur tjänst och att förhör hölls med dem först tre dagar efter händelsen var starkt kritiskt.

⁴ Horkheimer/Adorno, Upplysningens Dialektik, s 157

⁵ Europadomstolen application no 21449/04

⁶ Europadomstolen application no 52391/99

Jag kan därmed, med den kunskap jag har om den svenska ordningen och mot bakgrund av den redovisning som sker av densamma i nästa avsnitt, inte blunda för att den svenska ordningen brister redan i förhållande till de krav Europarådet och Europadomstolen uppställer. Redan av detta skäl måste alltså en *substantiell* förändring av det svenska systemet för internutredningar ske, och detta oberoende av vilken kvalitet det nuvarande anses ha.

Detta är dock inte det viktigaste skälet till att en förändring måste ske. Det viktigaste är att vi får en ordning som, så långt som möjligt, skapar förtroende såväl inom polisen och andra myndigheter som externt, d.v.s. i förhållande till de medborgare som utsätts för maktutövningen. Detta förtroende måste vara *empiriskt välgrundat* och inte bara bygga på (varumärkespräglade) myter, ideologiska övertygelser eller helt enkelt bara lissmande försök att förhålla sig väl med maktens män och kvinnor och alla de wannabe's som kringgärdar dessa. För att lyckas uppnå en sådan förändring krävs, enligt min mening, radikala förändringar som går långt utöver bara organisatoriska förändringar eller, än värre, varumärkesskapande insatser.

Det är svårt att utöva makt. Det är särskilt svårt att utöva polisiär makt, och svårast är att utöva ordningspolisiär makt. Och det *skall* vara svårt att utöva makt, ty det innebär att du inkräktar i en annan *medmänniskas* livsrum.

Dessa svårigheter sammanhänger, *så vitt avser polisen*, inte i första hand med att makten understundom måste utövas med hjälp av fysiskt våld. Den stora svårigheten ligger istället i att, *återigen så vitt avser polisen*, dessa beslut därtill ofta måste tas blixtnabbt samtidigt som flera beslutsalternativ står till buds, innebärande att ett felaktigt val mellan dessa kan få förödande konsekvenser för polismannen själv, för den makten skall utövas mot och för omgivningen. Härtill kommer att just den typ av maktutövning som här är fråga om måste ske med tillräcklig grad av beslutsamhet; det räcker inte, vilket var och en som idrottar på elitnivå är väl bekant med, att agera till 98 %. Det är då det blir fel, det är då man ramlar i den svarta backen eller slår straffsparken allt för löst och oplacerat. Man måste vara blixtnabb, bestämd och hundra procentig – i ett sådant läge blir det gärna hundra två procent, och man ramlar lik förbannat, eller skjuter över. Men hellre det än att vara feg inför de som sätter sin tillit till dig. *Sådan ser situationen ut, omgiven av föreskrifter och anvisningar utfärdade av rikspolisstyrelsen, polislagar och andra föreskrifter till höger och vänster, en aktiv media och allt för ofta med en känsla av utanförskap gentemot alla, även polisledningen, utom de närmaste kollegorna.*

Det finns samtidigt såväl poliser som jurister, har jag noterat, som tror att avklarad polisutbildning och godkänd aspiranttjänstgöring ger personlig legitimation att utöva diskretionär makt. De, inom eller utom rättsväsendet, som tror att det förhåller sig på det sättet *även rättsligt* kan jag upplysa att de helt enkelt har fel. Varje ingripande i annan människas livsrum kräver, i vart fall inom svensk jurisdiktion, stöd i lag, och den som utövar denna makt skall kunna peka på lagstöd för sin åtgärd.

Det är i denna korsning, mellan vad som måste göras och vad som får göras, rätten att utöva makt och plikten att också göra det, en korsning som varken kan eller får bestämmas exakt, som jag menar nyckeln ligger. Vi måste helt enkelt försöka konstruera ett system där den enskilde maktutövaren, i detta fall polismannen, *vet och kan känna sig trygg i* att de har rätt att göra fel, men denne samtidigt har internaliserat att han *aldrig* har rätt att vara elak, ljuga eller vara lat. Först när vi har ett fungerande sådant system, konkretiserat i handling, kan vi över huvud taget förvänta oss att de som i rättskedjan befinner sig långt ned på skalan av maktutövare kommer att våga vara konsekvent lojala mot de värden varpå deras verksamhet är grundad, mot *uppdraget*. En sådan ordning kan, enligt min uppfattning (och erfarenhet), aldrig skapas genom värdegrundskurser eller etikspel – sådant verkar närmast kontraproduktivt – utan här finns det bara en väg; exemplets makt. Människor, och till den kategorin räknas också poliser och andra som utövar makt, förhåller sig bara till vad som görs, inte till vad som sägs eller skrivs.

En professionell polis (maktutövare) är, menar jag med viss bestämdhet, således inte en polis som aldrig gör fel. En professionell polis är en polis som intuitivt förhåller sig till *uppdraget*, en polis som i varje situation reflexartat *försöker* göra det rätta. En sådan polis kommer med nödvändighet att förr eller senare göra fel i förhållande till någon regel, något påbud, understundom rentav också mot något värde. En polis som vet att han därmed riskerar att stå ensam inför ett oproportionerligt straff, utdömt av människor med vita handskar, blir en lat eller en ljugande polis, en polis som är så rädd för att göra fel att han glömmer att göra rätt, och en cynisk polis som finner trygghet bara i sina närmaste kollegor. Han förblir därmed en nybörjare karriären igenom.⁷ Och nybörjare bör inte utöva makt utan en experts handledning.

⁷ jfr Ydén, "Kriget" och karriärsystemet, refererande Tillberg (92f): "En *novis* handlar genom att, relativt oflekterat, följa befintliga regler och instruktioner. Även avancerade *nybörjare* följer regler, men försöker även imitera kollegors handlande. En *kompetent* person agerar mindre efter regler, och försöker utveckla egna erfarenheter till handlingsmönster – men har svårt att lösa oförutsedda problem. En *skicklig* följer inte regelboken utan istället praktikens och omdömet regler. Han förstår när man skall handla instinktivt och när eftertänksam-

Jag talade i stycket ovan om värden. Det har blivit populärt i dagens Sverige att tala om värdegrund, och de s.k. konsulter som gjort sig en förmögenhet på att ge ”kurser” i etik, värdegrund och motsvarande retorik kan inte längre räknas ens på båda händernas fingrar. Själv är jag övertygad om att man inte behöver gå några kurser, eller spela några etikspel, än mindre ha några ”FAP:ar” eller ens grundlagar och konventioner om mänskliga fri- och rättigheter, för att förstå att man *självlart* lyfter ned en människa som hänger i en snara, att man *självlart* inte misshandlar människor bara för att man har möjlighet att göra det och råkar vara förbannad, eller för att man *självlart* skall sköta sitt jobb efter bästa förmåga. Ändå missköter de flesta av oss vid något tillfälle vårt arbete, tränger oss i en och annan kö, pratar skit bakom ryggen om någon kollega och emellanåt också slår en, som vi tycker, skithög på käften. Det är inte lätt att alltid leva upp till de värden vi alla kontextuellt delar, inte ens inom en nära gemenskap. Människan är en svag varelse, och vi misslyckas hela tiden. Och rationaliserar gärna våra misslyckanden genom att peka på grandet i grannens öga eller, med eller utan rätt, hävda något undantag. Detta gäller inte bara poliser, det gäller också domare, åklagare, läkare, generaldirektörer, Moder Theresa, Ghandi och Dalai Lama, understundom t.o.m. en och annan professor i juridik. Men värdena står där kvar, alltså med alla oss som misslyckas som deras ständiga bekännare.

Ett sådant centralt värde jag vill lyfta fram i denna utredning återspeglas i en avtalsrättslig regel, som de som känner mig hört till leda, nämligen att ”fullmakt återkallas på sätt som korresponderar mot dess utgivande”. Denna fullmaktsregel återspeglar det värde som lagstiftaren appellerade till när man formulerade regeln, nämligen att har man ställt till med något, så skall man också rätta till det. I värdet ligger även – och det är viktigt – att har man *rättat till* vad man nu en gång ställt till med, så är också saken avklarad. Skälet till att jag lyfter fram detta som en grundläggande utgångspunkt är att i den utsträckning detta värde internaliserats – på alla nivåer, hos den enskilde maktutövaren likväl som hos den som beslutar om repression när en maktutövare beslagits med att ha begått ett fel –, då, *men först då*, har vi att göra med professionell maktutövning, befolkad av experter. Ett sådant förhållningssätt kan dock aldrig växa fram annat än genom handling, genom exempelns makt. Återigen, vuxna – maktutövare eller ej – förhåller sig, liksom barn och ungdomar, endast till vad vi gör, inte till vad vi skriver, än mindre vad vi säger. Och alla är vi ögontjänare, så transparens sätter den starkaste av alla gränser. Jag återkommer i den avslutande delen, med de mer konkreta för-

het är påkallad. *Experten* handlar utan att behöva planera eller göra överväganden. Han är så förtrogen med sammanhanget att han handlar utan tvekan.”

slagen, till detta, men anmäler gärna redan här en djup trötthet på pudlar; det är ett land, en gemenskap, vi delar och som vi har att vårda, inte en kennelklubb. Och fisken ruttar som bekant från huvudet, hur elegant och socialt kompetent än fisken betar sig.

Polisens internutredningsverksamhet anno 2010

”Den rättsliga presumptionen är
självfallet
att statliga organ
följer lagen och således
inte begår brott”⁸

”Det finns *inget*
som tyder på annat än att dagens
internutredningar utförs professionellt”⁹

I november 2008 beslöt regeringen att uppdra åt Rikspolisstyrelsen att dra upp ramarna för en särskild organisation för den s.k. internutredningsverksamheten, d.v.s. de fall där polis, åklagare eller domare har anmälts eller misstänks för brott.¹⁰ Uppdraget fick som utgångspunkt Summa Summarum (2007:5), redovisades den 15 maj innevarande år, och utfördes av Ulf Berg, tidigare chefsjurist vid Rikspolisstyrelsen. Under rubriken *Nuvarande förhållanden* beskrivs här dagens system. Jag citerar avsnittet i dess helhet, för detta får uppfattas som den officiellt erkända versionen av dagens system:

”3.1. Regelverket

5 kap. polisförordningen (1998:1558) innehåller bestämmelser som tar sikte på utredningar av brottsmisstankar mot anställda inom Polisen.

Om det i en anmälan påstås att en anställd inom Polisen har gjort sig skyldig till brott som har samband med tjänsten eller på något annat sätt har handlat felaktigt i sin myndighetsutövning, ska ärendet *omedelbart* (min kurs.) lämnas över till åklagare för prövning om förundersökning ska inledas. Detsamma gäller om en person har skadats allvarligt antingen genom något som en anställd inom Polisen har gjort i tjänsten eller under vistelse i polisarrest. Detta framgår av 5 kap. 1 § första stycket polisförordningen.

Undantag från skyldigheten att lämna över ett ärende till åklagare gäller enligt 5 kap. 1 § andra stycket polisförordningen i fråga om vissa mindre allvarliga brott mot trafikförfattningar, nämligen andra brott än grov vårdslöshet i trafik, olovlig körning, rattfylleri eller smitning. För att polismyndigheten ska kunna underlåta att lämna över ärendet till åklagare krävs då

⁸ Osmo Vallo-utredningen, SOU 2002:37 s 146, min kurs.

⁹ Summa Summarum, SOU 2007:5 s 261, min kurs.

¹⁰ RA-793-6695/08

dels att det inte har inträffat någon allvarlig skada dels att polismyndigheten beslutat att inleda förundersökning.

I 5 kap. 2 § första stycket polisförordningen åläggs den myndighet där anmälan har gjorts eller där frågan om att inleda förundersökning har uppstått att omedelbart vidta de åtgärder *som brådskar och som inte utan olägenhet kan skjutas upp* (min kurs.). Av bestämmelsen följer att polismyndigheten – om personal från berörd internutredningsenhet inte är omedelbart tillgänglig – genast ska *ombesörja exempelvis avspärrningar av ifrågasatta brottsplatser samt beslag och annan bevissäkring* (min kurs.). Om händelsen inträffar på annan ort än den där internutredningsenheten är placerad eller utanför kontorstid, beslutas den typen av åtgärder i regel av det vakthavande befälet vid den aktuella polismyndigheten. Denne tar i förekommande fall kontakt med polischefen i beredskap och med jourhavande åklagare vid Riksenheten för polismål.

Enligt 5 kap. 2 § andra stycket polisförordningen ska en förundersökning mot en anställd inom Polisen *inledas och bedrivas med särskild skyndsamhet* (min kurs.).

I 5 kap. 2 a § polisförordningen har det slagits fast att de ska finnas särskilda enheter för den typ av utredningar som här är aktuella och att Rikspolisstyrelsen, efter samråd med Åklagarmyndigheten, får meddela föreskrifter om hur många utredningsenheter som ska finnas, enheternas lokalisering och inom vilka polisdistrikt en enhet ska vara verksam. Eftersom polismyndigheten på frivillig grund har etablerat ett väl fungerande samarbete med särskilda utredningsenheter, har Rikspolisstyrelsen inte behövt utnyttja denna föreskriftsrätt.

5 kap. 3 § första stycket polisförordningen anger vad som gäller i fråga om förhör med anställda inom Polisen. Huvudregeln är enligt första stycket att ett sådant förhör ska hållas av den åklagare som leder förundersökningen eller av en polis som är verksam inom en internutredningsenhet. Om förhöret inte utan olägenhet kan skjutas upp i avvaktan på att förundersökningsledaren eller internutredaren är på plats, får förhöret enligt andra stycket hållas av en annan polis som dock inte får tjänstgöra vid samma myndighet som den som ska höras. Den polis som håller ett sådant förhör ska, om inte förundersökningsledaren bestämmer annat, vara lägst kommissarie och ha högre tjänsteställning än den som ska höras.

Enligt 5 kap. 4 § första stycket polisförordningen ska länspolismästaren se till att ledamöterna i polisstyrelsen fortlöpande underrättas om de ärenden som hanteras vid internutredningsenheten och om hur de ärenden som överlämnas till åklagare har slutbehandlats. Enligt andra stycket kan polisstyrelsen utse en eller flera ledamöter eller en eller flera valda ledamöter i en polisenämnd att följa utredningarna i sådana ärenden eller en viss grupp av ärenden. Polisstyrelsen kan vidare bestämma att en polisenämnd får ta emot underrättelser från länspolismästaren om hur ärenden som har överlämnats till åklagare har slutbehandlats.

I 5 kap. 5 § polisförordningen erinras om den bestämmelse i 7 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) som anger att förundersökningsledaren, när det gäller förundersökningar avseende tjänstemän som är anställda inom polismyndigheten för brott som har samband med tjänsten, på begäran bör låta utsedd ledamot av polisstyrelsen närvara vid förhör. Undersökningsledaren bör vidare på andra sätt bifalla önskemål från sådana ledamöter att få följa utredningarna och kan för sådant ändamål lämna dem eller företrädare för dem upptagningar, utskrifter och andra handlingar som tillförts ärendet.

Av 5 kap. 6 § polisförordningen framgår att även ärenden som rör brott som inte har samband med den polisanställdes arbete – alltså anmälningar eller misstankar om brott som har begåtts på den anställdes fritid – ska överlämnas till åklagare, om inte polismyndigheten har beslutat att inleda förundersökning. I praktiken överlämnas nästan alla sådana ärenden till Riksenheten för polismål för hantering inom internutredningsverksamheten.

I de fall där en polismyndighet har beslutat att inleda förundersökning mot en anställd inom Polisen – det kan då röra sig om ett ärende som avser ett mindre allvarligt trafikbrott eller ett ifrågasatt brott på den anställdes fritid – ska beslut att lägga ner undersökningen fattas av åklagare. Detta framgår av 5 kap. 1 § tredje stycket och 6 § andra stycket polisförordningen.

Rikspolisstyrelsen har utfärdat vissa kompletterande föreskrifter och allmänna råd om handläggningen av anmälningar mot anställda inom Polisen (RPSFS 200:19, FAP 403-2). De handlar i allt väsentligt om anmälningsupptagning och registrering av anmälningar i dessa ärenden samt om bevissäkring i samband med att anmälan görs.

För åklagarväsendets del gäller att Riksenheten för polismål handlägger alla de ärenden som avses i 5 kap. 1 och 6 §§ polisförordningen. Där handläggs emellertid även ärenden där åklagaruppgiften av särskilda skäl inte bör utföras vid en annan åklagarkammare och ärenden som avser utredningar av brott i tjänsten av åklagare eller domare där Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern eller Riksåklagaren beslutat inleda förundersökning och annan handläggning inte har bestäms. Ärenden som av särskilda skäl lämnas över till Riksenheten för polismål kan avse brott i eller utanför tjänsten av kammaråklagare eller chefsåklagare. Det kan även vara fråga om ifrågasatta brott i tjänsten av högre tjänstemän inom staten. Polisens internutredningsenheter svarar i dag för utredningsarbetet även när det gäller dessa typer av ärenden. – Anmälningar om brott i tjänsten av överåklagare, vice överåklagare vid ett utvecklingscentrum eller vid Ekobrottsmyndigheten ska hanteras av riksåklagaren. Skulle det i en sådan situation uppstå behov av att inleda förundersökning, kan det antas att beslutet om detta fattas av riksåklagaren och att förundersökningen bedrivs med biträde av åklagare vid Riksenheten för polismål samt att personal vid någon av Polisens internutredningsenheter anlitas för utredningsarbetet. (Se i dessa delar Åklagarmyndighetens författningssamling, ÅFS, 2005:5 bilaga 3 och 2006:12).

3.2. Närmare om ärendehantering

En anmälan mot en anställd inom Polisen tas i regel upp vid den polismyndighet där personen i fråga är anställd. Anmälan vidarebefordras till åklagare eller till den berörda internutredningsenheten för vidare handläggning. Vid de myndigheter som inte har ”egna” internutredningsenheter svarar i regel särskilt utsedda kontaktpersoner för kontakten med internutredningsenheten. Dessa kontaktpersoner biträder genom att t.ex. tillhandahålla handlingar och annan dokumentation som kan behövas i ärendet.

Vid internutredningsenheten handläggs alltså alla ärenden som innefattar påstående om att en polis eller en annan anställd inom Polisen har gjort sig skyldig till brott eller har förfarit felaktigt på annat sätt. Där handläggs, som nyss angavs, inte enbart ifrågasatta brott i tjänsten utan i stor utsträckning även påståenden om brott som har begåtts på anställdas fritid.

I varje ärende av detta slag upprättas och registreras en formell brottsanmälan. Ärendet överlämnas till åklagare vid Riksenheten för polismål. Åklagarens första uppgift blir att pröva om förundersökning ska inledas eller ej. Om förundersökning inleds, ger åklagaren, inte sällan

efter en diskussion med den berörde utredaren, direktiv om vilka utredningsåtgärder som ska vidtas. Om åklagaren beslutar att inte inleda förundersökning, avskrivs anmälan och ärendet redovisas till den berörda polismyndigheten.

En förundersökning vid en internutredningsenhet bedrivs som varje annan förundersökning. Det handlar i allt väsentligt om att säkerställa och samla in den tekniska bevisning som kan finnas, att ta ställning till om beslag eller annat tvångsmedel behöver användas samt att hålla förhör med bevispersoner och med den misstänkte m.m. Syftet är att få fram det beslutsunderlag som åklagaren behöver för att ta ställning i åtalsfrågan.

På sina håll biträder internutredningsenheterna även polismyndigheterna med s.k. arbetsrättsliga utredningar, närmare bestämt disciplinutredningar. Det handlar då om ärenden som avskrivits av åklagaren på den grunden att gärningen inte är brott men där det ändå finns skäl att anta att den anställda i sitt arbete har handlat felaktigt på ett eller annat sätt. I den här typen av ärenden kan det finnas ett s.k. disciplinärt överskott som kan leda till en disciplinär bestraffning. Utredningar av detta slag – som i princip innefattar, inte förhör, men ett arbetsrättsligt samtal med den berörde arbetstagaren – sker å uppdrag av och redovisas till den berörda polismyndigheten. Syftet är då att ge underlag för en bedömning om det finns skäl att gå vidare i form av ett disciplinärende vid Personalansvarsnämnden vid Rikspolisstyrelsen.

3.3. Organisationen

Som tidigare nämndes fanns det från början – varmed avses tiden för Polisens förstatligande år 1965 – en internutredningsenhet vid varje lokal polismyndighet. Bortsett från de tre storstadsmyndigheterna var det fråga om mycket små enheter som bestod av en eller två kommissarier.

Polismyndigheterna har sedan ett antal år på frivillig grund etablerat ett i viss mening regionalt samarbete på det här området. I dag finns det sex internutredningsenheter som alltså är gemensamma för flera polismyndigheter. Dessa enheter finns vid följande polismyndigheter.

Polismyndigheten i Stockholms län handlägger internutredningar avseende anställda vid den egna myndigheten och polismyndigheten Gotland samt anställda vid Rikspolisstyrelsen med undantag för Statens kriminaltekniska laboratorium. Vid enheten arbetar en polisöverintendent (enhetschef), två jurister, åtta kommissarier/utredare, en polisinspektör och fem assistenter, varav några på deltid. Juristerna och polisinspektören har till uppgift att granska de ärenden som åklagare avskrivit och avgöra om det finns anledning att inleda ett disciplinärt förfarande. Under år 2008 handlade enheten 1 344 anmälningar. Förundersökningar inleddes i 429 av dessa ärenden.¹¹ – Enheten disponerar egna lokaler utanför polishuset och med närhet till de åklagare vid Riksenheten för polismål som är stationerade i Stockholm.

Polismyndigheten i Västra Götaland handlägger internutredningar avseende anställda vid den egna myndigheten och Polismyndigheten i Hallands län. Vid enheten arbetar fem kommissarier/utredare och en assistent. Myndighetens chefsjurist ansvarar – som en tillikauppgift – för den operativa ledningen av verksamheten. Under år 2008 handlade enheten 545 anmälningar. Förundersökningar inleddes i 300 av dessa ärenden. – Enheten har lokaler i polishuset.

¹¹ Inte för någon enhet redovisar utredningen väckta åtal eller disciplinära beslut. Orsaken härtill framgår inte av utredningen.

Polismyndigheten i Skåne handlägger internutredningar avseende anställda vid den egna myndigheten samt polismyndigheterna i Blekinge, Kalmar och Kronobergs län. Vid enheten arbetar sju kommissarier/utredare och två assistenter. En av kommissarierna är enhetschef. Under år 2008 handlade enheten 1 029 anmälningar. Förundersökningar inleddes i 632 av dessa ärenden. – Enheten disponerar egna lokaler utanför polishuset.

Polismyndigheten i Östergötlands län handlägger internutredningar avseende anställda vid den egna myndigheten samt polismyndigheterna i Södermanlands och Jönköpings län vartill kommer anställda vid Statens kriminaltekniska laboratorium. Vid enheten arbetar fyra kommissarier/utredare och två assistenter. En av kommissarierna är enhetschef. Under år 2008 handlade enheten 562 anmälningar. Förundersökning inleddes i 137 av dessa ärenden. – Enheten disponerar egna lokaler i närheten av polishuset.

Polismyndigheten i Västmanlands län handlägger internutredningar avseende anställda vid den egna myndigheten och polismyndigheterna i Dalarna och Värmland samt Gävleborgs, Uppsala och Örebro län. Vid enheten arbetar fyra kommissarier/utredare och två assistenter, varav en på halvtid. En av kommissarierna är enhetschef. Under år 2008 handlade enheten 845 anmälningar. Förundersökningar inleddes i 221 av dessa ärenden. – Enheten disponerar egna lokaler utanför polishuset.

Polismyndigheten i Västerbottens län handlägger internutredningar avseende anställda vid den egna myndigheten samt polismyndigheterna i Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län. Vid enheten arbetar tre kommissarier/utredare och en assistent, den sistnämnda på halvtid. En av kommissarierna är enhetschef. Under år 2008 handlade enheten 496 anmälningar. Förundersökningar inleddes i 289 av dessa ärenden. – Enheten disponerar lokaler i polishuset och är samlokaliserad med den åklagare vid Riksenheten för polismål som är stationerad i Umeå.

Bemanningen vid landets internutredningsenheter består alltså sammanfattningsvis av en polisöverintendent, 31 utredare/poliser och 13 administratörer, varav några på deltid. Här bortses från de två juristerna vid enheten i Stockholm, vilka har arbetsuppgifter som inte kan hänföras till internutredningsverksamheten.

Internutredningsenheterna har inte några egna kriminaltekniker. För de tekniska undersökningar som kan behöva göras anlitas de tekniker som finns vid polismyndigheterna.

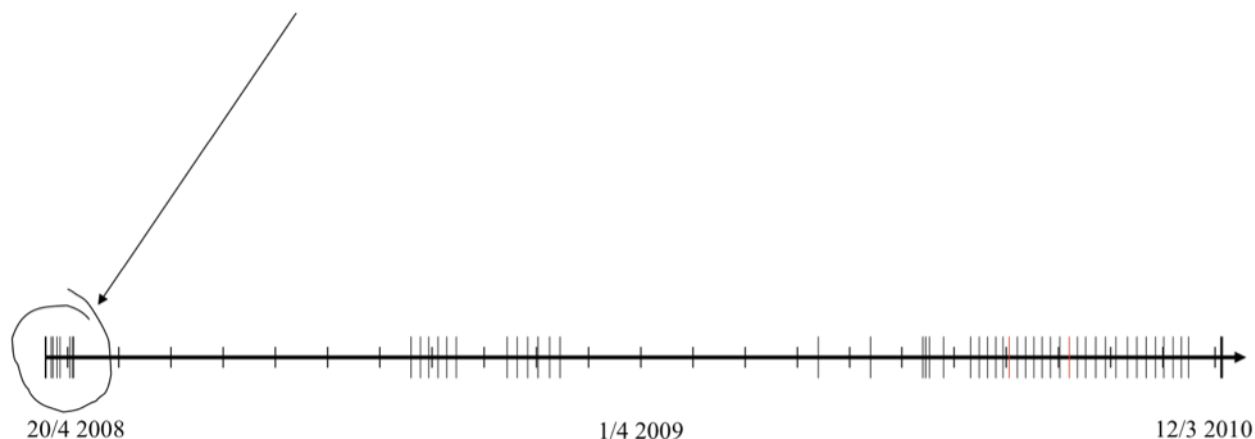
Vid Åklagarmyndighetens riksenhet för polismål finns elva åklagare som är stationerade i Stockholm, Göteborg, Malmö, Eksjö och Umeå. Enhetens kansli finns i Malmö.”

Den citerade beskrivningen av vad man möjligen kan kalla ”börats värld” skall ställas mot den tidsaxel som Anders gjort rörande förundersökningen i fallet med Johan Liljeqvist, dvs mot det som brukar kallas empiri¹²:

¹² en mer fullständig redovisning av vad som skett vid varje tillfälle är medtagen som bilaga 1

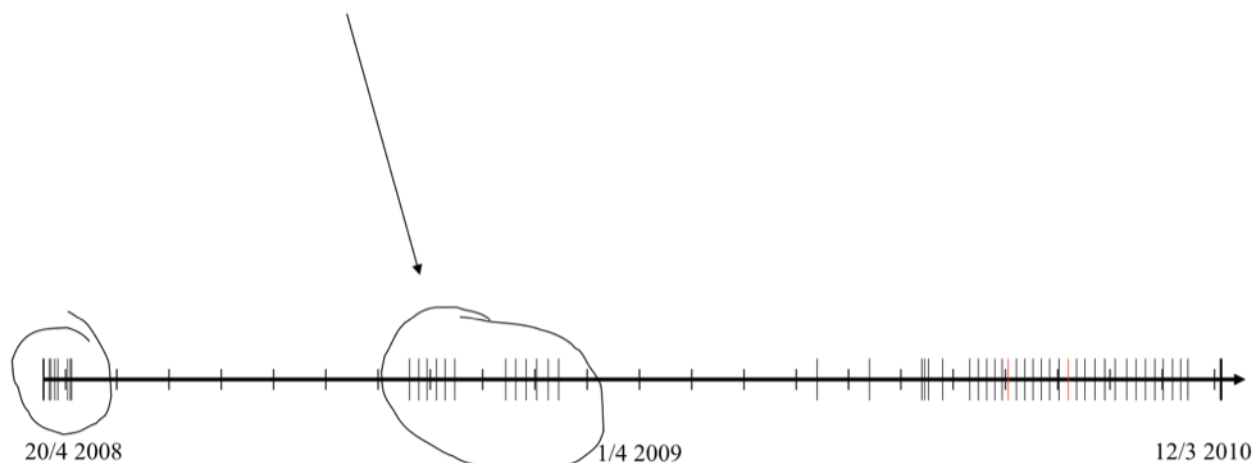
Tidslinje "Johanfallet"

Här inträffar händelsen och inom den närmaste månaden har man förhört Johans flickvän och kompisar om huruvida Johan tog droger eller var våldsam, dvs. man söker en förklaring hos Johan om varför det gick som det gick.

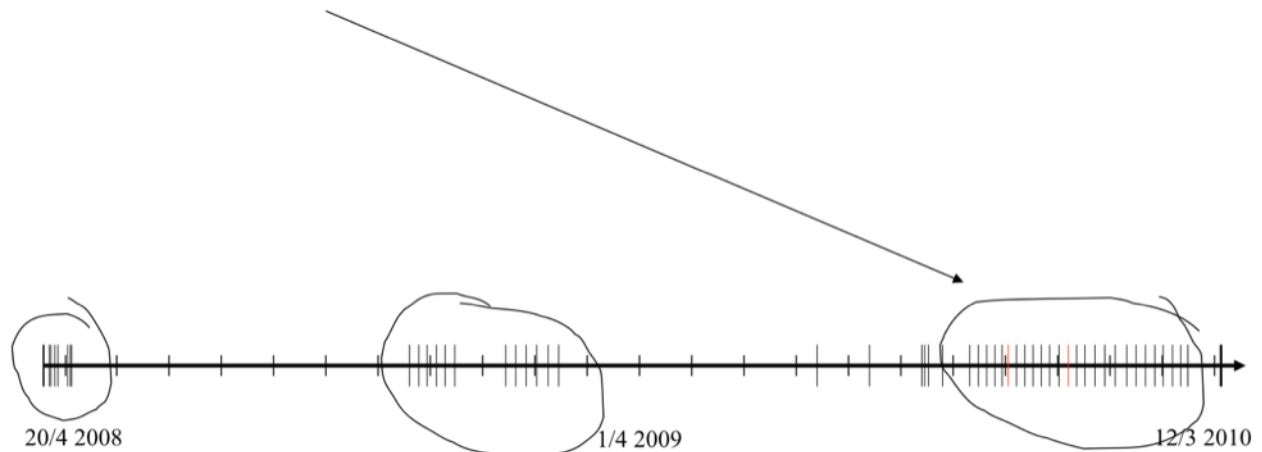
Tidslinje "Johanfallet"

Här håller man förhör med de poliser som ingrep mot Johan och mot de poliser som kom till platsen efter larmanrop. Man förhör också de piketpoliser som transporterade in Johan till sjukhuset. Förhören har inriktningen mot det motstånd som Johan gjorde och mot hans allmäntillstånd i piketen på väg till sjukhuset.

Tidslinje "Johanfallet"

Här inriktar man sig på sjukvården och förhör de sjuksystrar samt den läkare som tog emot och behandlade Johan efter ankomsten till sjukhuset. Man kontakter också professor Kai Knudsen och försöker att med hans hjälp förklara det GHB liknande tillstånd som Johan uppvisade vid ingripandet.

Tidslinjen – empirin – skall också ställas mot de värdeomdömen om den befintliga ordningen som lämnas i RPS senaste utredning liksom i Summa Summarum: "...internutredningsverksamheten idag präglas av professionalitet", varvid hävdas "att det inte finns någon *saklig* grund att ifrågasätta detta".¹³ Den nuvarande verksamheten är, enligt utredningen, "väl inarbetad och respekterad i respektive region"¹⁴ och "präglas av professionalitet och objektivitet".¹⁵ Det finns inte "någon anledning att (ens) ifrågasätta den utredningsverksamhet som i dag bedrivs på det lokala planet", men en centralisering skulle kunna "bidra till att *ytterligare* förstärka förtroendet för verksamheten."¹⁶ Åtskillnaden mellan formellt (åklagaren som förundersökningsledare) och materiellt (polismannen som förhørsledare) ledarskap avfärdas med att detta arrangemang inte medfört "några större problem vare sig när det gäller förundersökningsledningen eller i fråga om utredningsarbetet som sådant".¹⁷

I utredningarna anges att enda anledningen att skapa en fristående myndighet är för "att en sådan myndighet skulle *framstå* som oberoende och därmed även *framstå* som *ännu mer* förtroendeingivande".¹⁸

¹³ Bergs utredning, s 2. Min kurs.

¹⁴ Bergs utredning, s 18

¹⁵ Bergs utredning, s 2

¹⁶ Bergs utredning, s 12, min kurs.

¹⁷ Bergs utredning, s 17

Jag kan inte dela de generaliserande värdeomdömen som återges i RPS respektive Summa Summarums utredningar, och kan konstatera att det svenska systemet inte bara avviker från Europarådets rekommendationer och Europadomstolens krav, utan också från de ordningar som gäller i flera andra länder.

Förslag till förändringar

Det är min uppfattning att tre förändringar är oundvikliga om man vill uppnå en förändring som bygger på substans och inte bara på att man är framgångsrik i att lura medborgare om sakernas verkliga tillstånd. Dessa tre är (a) *tempo*; såväl utredningsinsatser som beslut måste tas med hög hastighet och första prioritet, och det på samtliga nivåer, allt från första förhör och bevissäkring till beslut, oavsett om beslutet innefattar att förundersökning inte ens skall inledas, nedläggning av densamma, disciplinär/annan åtgärd eller rentav domstols dom – priset, både samhällsekonomiskt, för förtroendet för rättssamhället och, framförallt, för *samtliga* inblandade, är annars förödande, (b) svenskar har lika lite möjlighet att framgångsrikt fungera som kameleonter som medborgare i andra länder; det är icke möjligt för den utredande att producera professionella utredningar med kvalité när den utredande ingår i ett fysiskt, socialt eller professionellt nätverk med den utredde – ja, det är t o m orättfärdigt gentemot såväl utredaren som den utredde att ha ett sådant system! Alltså *måste det föreligga en såväl fysisk som organisatorisk, hierarkisk och kulturell skillnad mellan den utredande och den utredde*, utöver en stor allmän känslighet för jäv, (c) det är hög tid för Sverige att inse att illojal maktanvändning blivit så vanligt förekommande att det betraktas som normalitet, och således inte ens reflekteras över, skymt i en dimma av social kompetens och nätverkande; vi måste skapa *ett system för förebyggande och beivrande av illojal maktanvändning*, och det första som krävs därför är att vi erkänner bjälken i vårt eget öga istället för att slå oss på bröstet, pekan det på grandet i andra nationers.

Alla dessa centrala frågor skall utvecklas i detalj i slututredningen, men jag anser det såväl demokratiskt som funktionellt angeläget att först få respons på denna delrapport. Det är min förhoppning att till slutrapporten har jag och Anders fått möjlighet att fördjupa oss i ”best practices” när det gäller system för bekämpande av illojal maktanvändning över huvud taget. Där skall också frågorna om polisens rättsliga befogenheter att använda våld, vilka hjälpme-

¹⁸ Bergs sammanfattning av Summa Summarums argument, Bergs utredning, s 2. Min kurs.

del de kan använda och frågor som sammanhänger därmed – frågor som f.n. utreds av polis-högskolan och där jag också etablerat kontakt med utländsk expertis – behandlas.

Redan nu kan jag dock föreslå följande konkreta åtgärder:

1. Då en person, i anslutning till ett polisingripande eller annan kontakt med polisen, avlidit eller drabbats av svår kroppsskada skall *såsom rutin*, dvs alltid och fullständigt oberoende av att det i förekommande fall är uppenbart att någon felaktighet ej begåtts, gälla följande:

a) Anmälan skall omedelbart ske till det organ som har att utreda anmälningar mot polisen. I den mån sådan anmälan inte skett vid första möjliga tillfälle skall detta betraktas som åtminstone grovt tjänstefel.

b) De poliser som är inblandade skall, så snart det praktiskt kan ske med hänsyn till deras polisiära förpliktelser i förhållande till den händelse som gjort att de blivit involverade i skadan, omedelbart avskiljas såväl från varandra som från uppdraget, kvarbli på polishuset och där av extern utredare individuellt höras om vad som förekommit. Detta skall ske för att omedelbart säkra all bevisning som är möjlig. De poliser som utövat våldet skall därefter beredas andra arbetsuppgifter eller tjänstebefrias för den kortare eller längre tid som är nödvändig för att inga misstankar skall kunna riktas mot den efterföljande utredningens kvalité, dock ej om det är *uppenbart* att den händelse som är föremål för utredning saknar adekvat kausalitet med skadan/dödsfallet.¹⁹ Stöd för sådana åtgärder finns redan i dag i polisförordningens femte kapitel, men används i begränsad utsträckning. Just det förhållandet att det används i sådan begränsad utsträckning, och inte är *rutin* som jag föreslår, har den paradoxala effekten att ett beslut om tillfälligt ändrade arbetsuppgifter alternativt tjänstebefrielse, i de fall ett sådant beslut tas, *de facto* upplevs som förekommande utredningens resultat, vilket i sin tur leder till att man är än mer försiktig med att använda åtgärden. Blir åtgärden förpliktigande rutin avdratiseras densamma.

c) Det organ som har att utreda anmälningar mot polisen skall inom en längsta tid av fyra timmar, så vitt avser händelser som involverar död eller allvarlig kroppsskada, och inom en tidsram av 12 timmar så vitt avser vapenanvändning²⁰, biljakt eller användning av hund i an-

¹⁹ Sådant beslut skall tas av länspolismästaren

²⁰ Dock ej batonganvändning, såvida inte särskild anmälan inlämnats, ej heller vid vådaskott i safety box

slutning till kroppsskada, höra samtliga inblandade polismän samt starta upp teknisk undersökning av samtliga de platser som kan kopplas till händelsen²¹. I förekommande fall skall tillses att sjukhuspersonal genast tar blodprov på den skadade, för bevissäkring innan eventuellt nödvändiga blodtransfusioner måste ske. Material som bör bli föremål för undersökning av SKL skall omgående sändas dit, och där ha högsta prioritet – hos SKL skall 24 timmar om dygnet, 365 dagar om året, finnas ständig beredskap för dessa ärenden. Detsamma skall gälla all utredande personal, f.n. innefattande åklagare och polis, liksom för den som enligt vårt förslag (se nedan) skall fungera som sambandsman mellan utredarna och de närstående. Förhör med andra vittnen skall ske inom 12 timmar, och avhållas på annan plats än i polishuset. Inom 24 timmar från händelsen skall alla förhör och all möjlig teknisk bevisning vara säkrad och dokumenterad. Samtliga platser skall ha fotograferats inom samma tidsram, så att i efterhand en noggrann händelsekedja kan beskrivas även visuellt och för utomstående. En pool av pensionerade poliser, åklagare och tidigare anställda på SKL skulle kunna medverka till att detta höga tempo kan upprätthållas.

d) Inom den enhet som utreder dessa händelser skall finnas en polisman vars centrala funktion är att fungera som sambandsperson mellan den utredande enheten och den avlidne/skadades närstående. Denne skall omedelbart träda i funktion, tillse att det utses ett målsägandebiträde, samt kontinuerligt hålla de närstående informerade om utredningens förlopp. Här bör ske en lagändring som bryter förundersökningssekretess i förhållande till de närstående, dock med överförande av tystnadsplikt under pågående förundersökning. De närstående skall upplysas om vilka svårigheter i en utredning brott mot förundersökningssekretess medför. (Det skadar inte om redan aktiva och i vardande poliser också påminns om detta, att ha i minne när kvällstidningarna ringer.)

e) De som undersöker händelsen får inte vara fysiskt eller organisatoriskt knutna till den polismyndighet där händelsen inträffat. Intill dess en ny organisation byggts upp, med befogenhet för utredande personal motsvarande de befogenheter som f.n. endast tillkommer förundersökningsledare, skall den som formellt leder utredningen (åklagaren) och den som materiellt leder densamma (polisen) arbeta konsekvent i par, d.v.s. båda gemensamt utföra samma arbetsuppgifter. Arbetet med att bygga upp en organisation för denna typ av händelser, som såväl fysiskt som organisatoriskt och hierarkiskt *måste vara* fristående från såväl Rikspolis-

²¹ I fallet med Johan Liljeqvist skulle detta innefatta platsen där han greps, piketen samt det rum han omhändertogs i på sjukhuset

styrelsen, Polismyndigheterna, Riksåklagaren och de olika åklagarmyndigheterna, bör omedelbart inledas, med ambitionen att en sådan interimistisk organisation kan träda i arbete snarast, och definitivt före årsskiftet, att verka intill dess det nya organet kan infogas i en större organisation som har att utreda illojal maktanvändning inom offentlig sektor över huvud taget.

f) Utredningen skall presentera sitt resultat inom sju veckodagar. Resultatet skall först, via sambandsmannen, presenteras de närstående, därefter offentliggöras vid en presskonferens. Denna presskonferens får inte hållas på polishus eller tillsammans med polisen. I den utsträckning ytterligare utredning krävs för beslut i frågan, skall i utredningen anges precisa tidsangivelser för när resultatet av dessa kommer att redovisas. Endast om synnerliga skäl föreligger får en utredning avslutas senare än tre månader efter händelsen. Vid eventuellt åtal skall dessa ärenden ha högsta prioritet, och åtal väckas i tingsrätt inom två veckor från det att utredningen slutförts och domstolsförhandling ske inom ytterligare en vecka.

2. Övriga förslag till förändringar på polisnivå

a) Inom RPS, kanske i samarbete med ett BRÅ som också det bör bli föremål för förändring, bör inrättas en kunskapsbank där samtliga klagomål mot polisen (se nedan punkt 3a), i anonymiserad form och systematiserat, redovisas. En särskild hemsida, som redigeras och står under ledning av en självständig journalist, bör upprättas, och dagligen uppdateras. Kunskapsbanken skall vara sökbar även för utomstående, och syftet får inte vara att skapa ytterligare FAP:ar. Tvärtom bör RPS gör en kraftfull insats för att minimera antalet FAP:ar.

b) Polismyndigheten i Västra Götaland bör ersätta den flik på deras hemsida, där det ad hoc anges vad som hänt under det senaste dygnet, med en fullständig redovisning av samtliga händelser under de senaste 24 timmarna, dock endast sammanfattande och i anonymiserad form. Det skadar inte om övriga länspolismyndigheter överväger detsamma.

c) Statistik är det godas, d.v.s. verklig kvalité, största fiende. Sluta upp med kvantitativa mål, där polisen förväntas producera visst antal kontroller et cetera – vi vet, inte minst från totalitära regimers sätt att försöka styra på detta sätt, att sådana ordningar befordrar ögontjäneri, fusk och lögn, och skapar cynism bland de berörda. Polisens uppgift är inte att ”producera”, det är möjligen att ”leverera”.

3. Regering och riksdag bör omgående ta initiativ till en rad lagändringar, syftande till att luckra upp systemet för disciplinära åtgärder gentemot polismän (och andra personer som utövar offentlig makt) som begått fel i tjänsten, och samtidigt öka möjligheterna för den som menar sig förfördelad och dennes närstående att nå rättelse;

a) Det bör införas ett system som ger Polismyndigheten möjlighet att genomföra rättelse genom ”förlikning” med den klagande. Den som anser sig ha blivit felaktigt behandlad av polisen, oberoende av hur, på vilket sätt och oberoende av hur allvarligt det påstått felaktiga beteendet ”objektivt” kan betraktas, skall kunna vända sig direkt till den berörda polismyndigheten. Ett sådant klagomål skall kunna ske muntligt likväl som skriftligt, och skall omgående läggas på länspolismästarens bord. Denne kan besluta att ärendet skall handläggas av lägre befäl, men varje klagomål skall föranleda ett beslut av länspolismästaren innefattande

(i) en order till den eller de berörda polismännen att inge en skriftlig berättelse om vad som enligt deras uppfattning förekommit. Denna berättelse måste vara sanningsenlig vid sanktion av att polismannen/männen annars kommer att drabbas av arbetsrättsliga, och eventuellt straffrättsliga, sanktioner – vid misstanke om lögn och halvsanningar i sådana redovisningar åligger det länspolismästaren under eget tjänsteansvar att omedelbart överlämna ärendet till internutredningsorganet samt stänga av/omplacera den/de berörda polismännen intill dess internutredningsenheten beslutat i ärendet. Å andra sidan skall polismannen/männen vara skyddade mot arbetsrättsliga sanktioner om de berättar sanningsenligt, även om denna berättelse innefattar erkännande av tjänstefel, med undantag för erkännande av brott som kan föranleda fängelse i två år eller mer. Plikten att avlämna en skriftlig berättelse, liksom sanningsplikten, sanktionerna vid brott mot denna och befrielsen från arbetsrättsliga sanktioner, omfattar även polismän som indirekt varit inblandade i händelsförloppet. Regering och riksdag bör omgående överväga en lagändring, innefattande även befrielse från straffrättsligt ansvar i sådana här sammanhang, på samma premisser.

(ii) på grundval av klagomålet och de berörda polismännens berättelser skall länspolismästaren därefter fatta ett skriftligt beslut, som skall kommuniceras med den klagande och berörda polismännen samt rapporteras till den av RPS/BRÅ förda kunskapsbanken. Detta beslut kan innefatta allt från att ärendet överlämnas till det organ som har att utreda anmälningar mot polismän, för eventuell förundersökning och åtal, till en ursäkt, ett eventuellt skadestånd till den klagande eller en ren avskrivning.

(iii) det åligger redan idag, enligt min uppfattning och därtill med en viss självklarhet, ledningen inom de olika polisorganen att fortlöpande hålla sig informerade om vilka klagomål som internt och extern riktas mot den underlydande personalen, och att utöva sitt chefskap på sådant sätt att man, dels har samtal med underlydande som möjligen börjar svikta i omdöme eller mår dåligt, dels tillfälligt eller permanent bryter upp sådana grupper inom polisen där det i grupptrycket utvecklat sig ett beteende som bör brytas.

(iv) vikten av att reglerna om principalansvar i Skadeståndslagen används skall inskräpas hos de olika Polismyndigheterna med sådan kraft att de utgör en naturlig del av hanteringen av klagomål. Regering och riksdag bör därtill överväga att snarast genomföra två lagändringar till stöd för en sådan här nyordning; dels en regel innefattande att, för det fall den klagande inte erhåller något skadestånd när begäran om sådant framställts enligt den ordning som nyss angivits och detta anspråk inte är *uppenbart* ogrundat, ge den klagande rätt till fri process, d.v.s. prövning av domstol utan att riskera stå rättegångskostnaderna vid förlust, dels att begränsa Brottskadenämndens verksamhet till att endast vara ett administrativt organ för utbetalning av skadestånd i enlighet med domstols domar. En sådan nyordning i den senare delen av mitt förslag kan t.ex. ta utgångspunkt i reglerna i Lönegarantilagen och innebära att staten övertar risken för att betalning ej sker av den skadevållande upp till ett belopp motsvarande fyra gånger basbeloppet. Det går helt enkelt inte an med den nuvarande ordningen, där en person (ett våldtäktsoffer, en person utsatt för övergrepp av myndighet eller vilket annat brottsoffer som helst) lever upp till de rättsvårdande myndigheternas förväntan och plågar sig igenom en rättegång med framgång, därefter av ett annat administrativt statligt maktutövande organ, med låg kompetens och status inom den svenska juristkåren och som ej ens följt rättegången, kan få en domstols dom prutad utan att brottsoffret har reell möjlighet till fri överprövning.

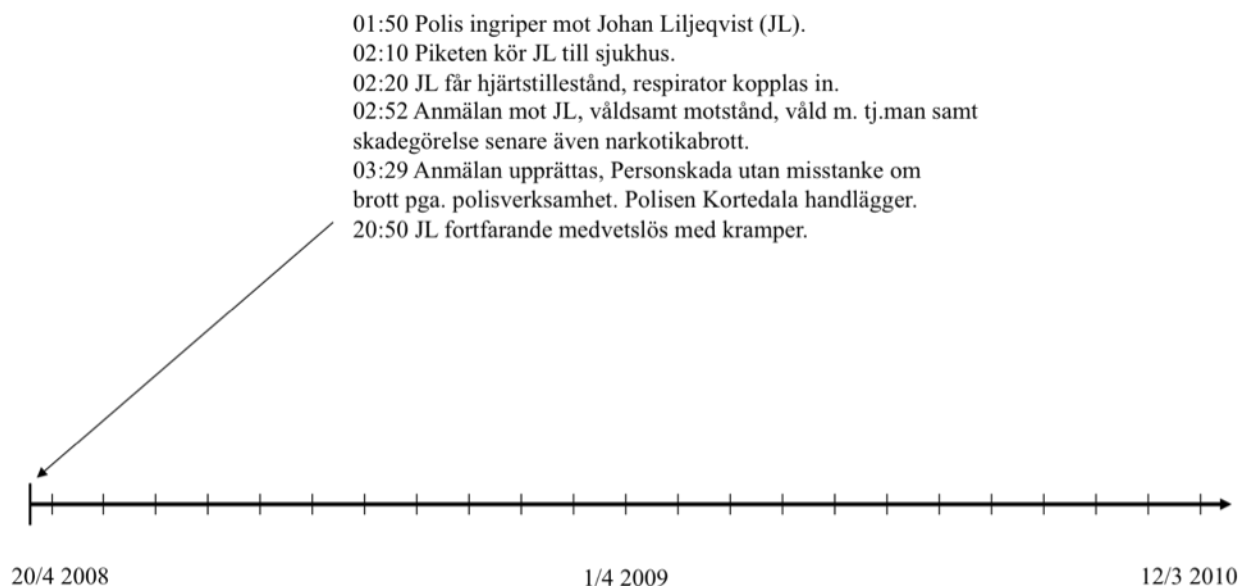
b) Regering och riksdag bör överväga en lagändring innefattande att domstol, när fråga om brott av polisman provas, har att inhämta besked från PAN om eventuella arbetsrättsliga påföljder vid fällande dom, först sedan domstol tagit ställning i skuldfrågan. Vidare bör de nuvarande reglerna för disciplinär bestraffning av statsanställd avskaffas, och ersättas av ett sanktionsmässigt helt öppet, men transparent, system, dvs ett system med offentligt redovisade åtgärder och beslut, i förekommande fall efter anonymisering. Om det ligger inom regeringens förordningsmakt bör regeringen omgående besluta att denna förändring skall träda ikraft för Polismyndigheten i Västra Götaland, så att en systematisk granskning av konse-

kvenserna av en sådan förändring kan ske innan slutligt beslut tas om ett nytt, mer öppet, system för disciplinära åtgärder.

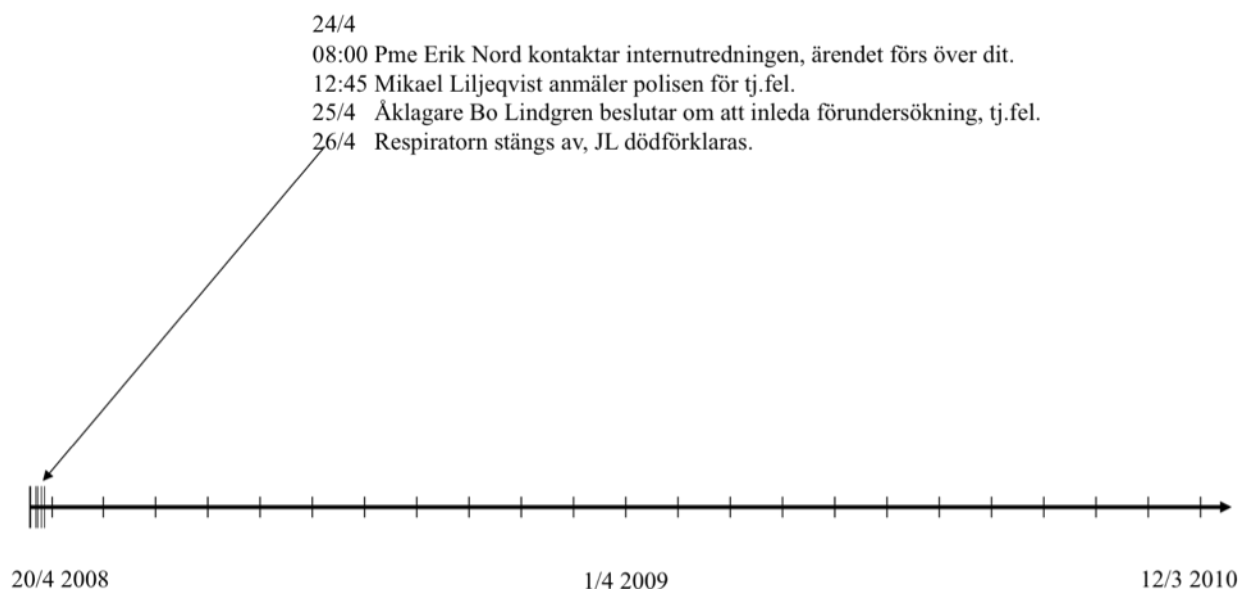
c) Polisutbildningen bör ändras. Som grundläggande antagningskrav skall gälla att den sökande har minst motsvarande en kandidatexamen – i vilket ämne som helst, d.v.s. t.ex. för en juris eller medicine studerande räcker det med 180 högskolepoäng i programmet – för antagning. Därmed kan de teoretiska inslagen i polisutbildningen något minskas till förmån för mer praktiska inslag och minst ett halvårs praktik, och därmed kan en polis alltid ha en alternativ yrkeskarriär levande. En sådan förändring skapar modigare poliser, och en mer heterogen kunskapsmassa inom polisen.

d) Regering och riksdag bör omgående besluta att internutredningsverksamheten skall överföras till ett organ som står fristående från i vart fall Rikspolisstyrelsen och de olika Polismyndigheterna, Åklagarväsendet samt domstolarna. Under en övergångsperiod skulle ett sådant organ kunna placeras t.ex. hos Ekobrottsmyndigheten eller hos Riksrevisionsverket. På sikt skall detta organ utvecklas till att hantera, även proaktivt, frågor om illojal maktanvändning inom offentlig sektor över huvud taget (inklusive kommunala bolag och andra konstruktioner). Ett nytt brott, *Illojal maktanvändning*, bör införas. Straffskalan bör ta utgångspunkt i vad som gäller vid mened.

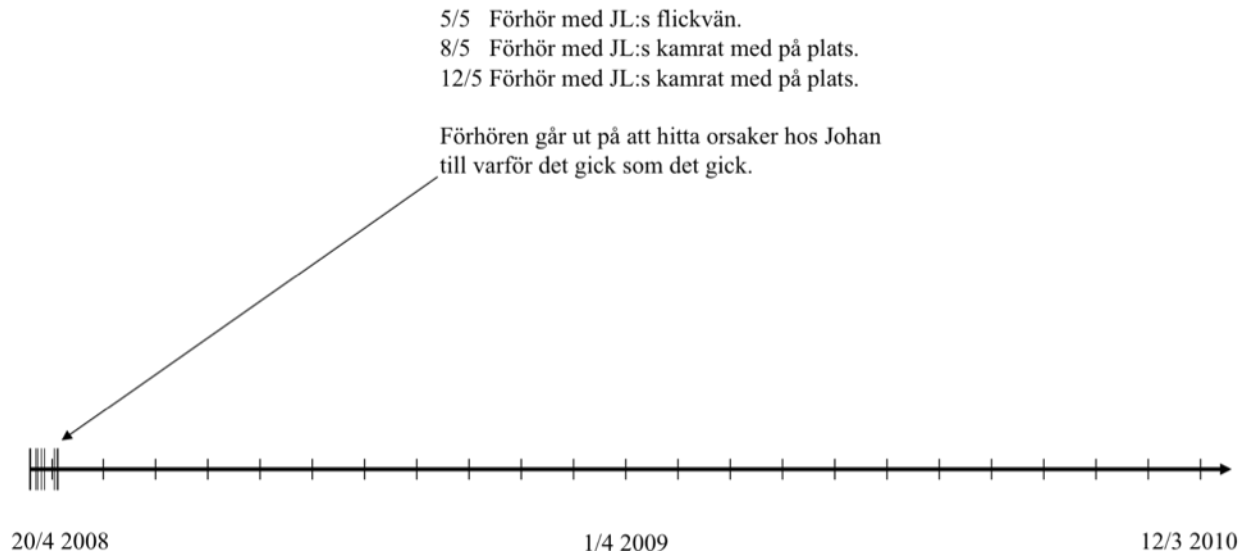
Tidslinje "Johanfallet"

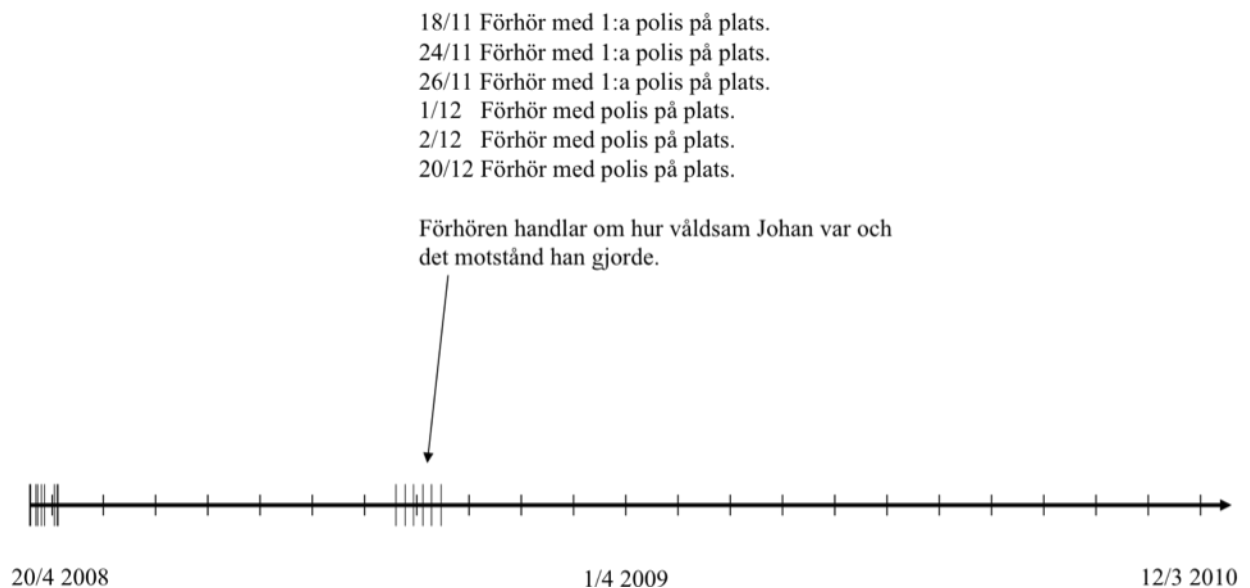
Tidslinje "Johanfallet"

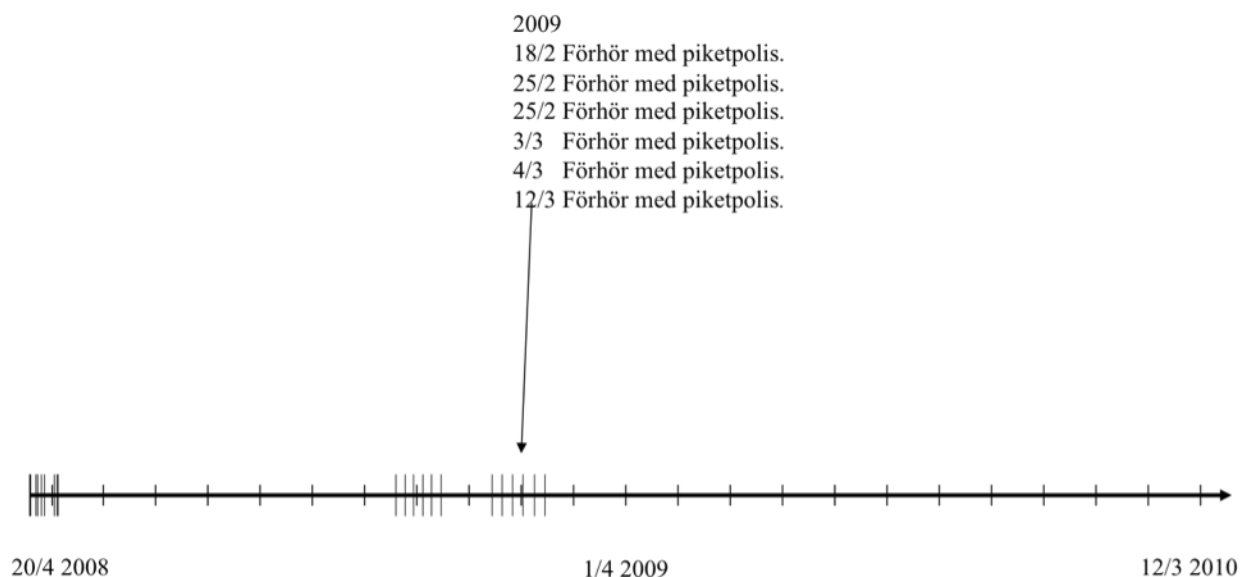
Tidslinje "Johanfallet"

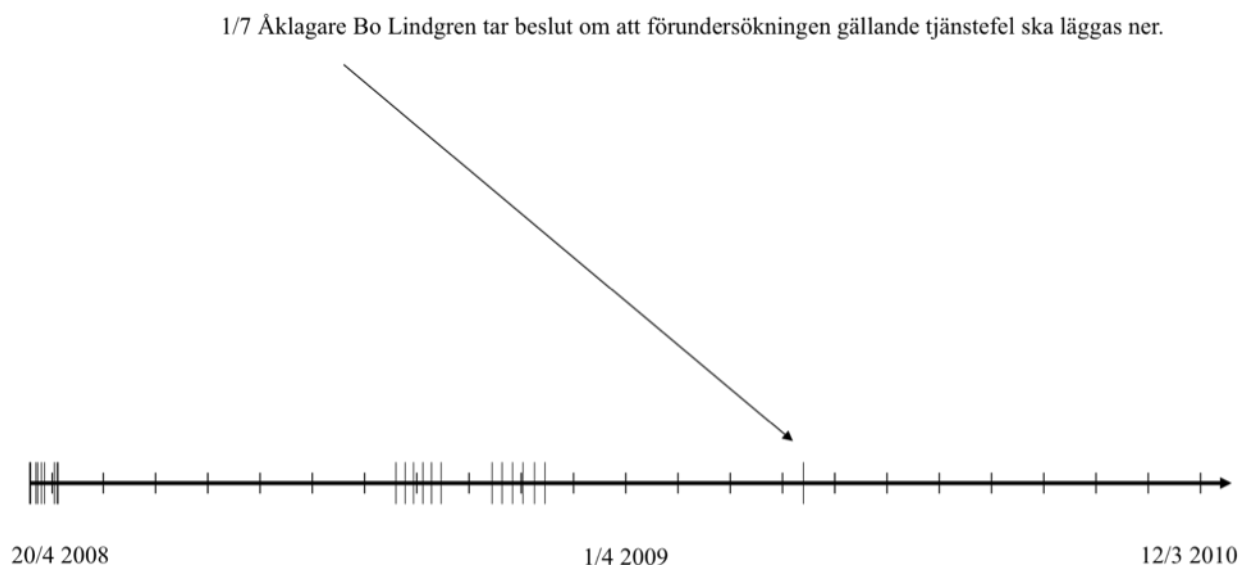
Tidslinje "Johanfallet"

Tidslinje "Johanfallet"

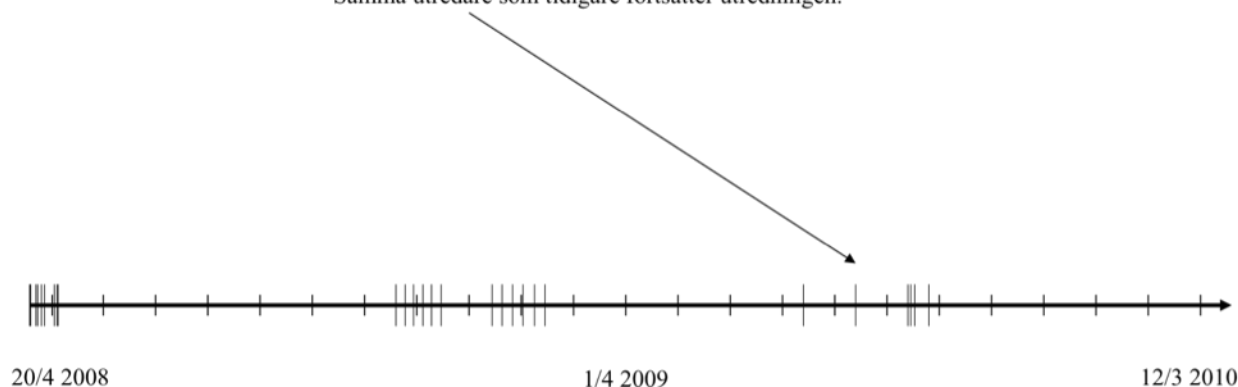

Tidslinje "Johanfallet"

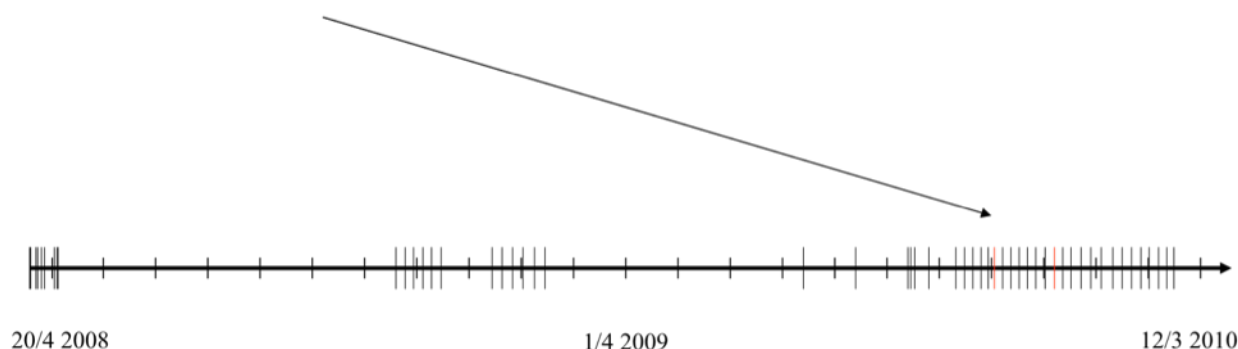
Tidslinje "Johanfallet"

10/8 Åklagare Bo Lindgren överför ärendet till Riksenheten för polismål i Malmö.
22/10 Förhör med polis på plats.
22/10 Förhör med polis på plats.
23/10 Förhör med polis på plats.
26/10 Överåklagare Björn Ericsson fattar beslut om att återuppta förundersökningen.
Samma utredare som tidigare fortsätter utredningen.

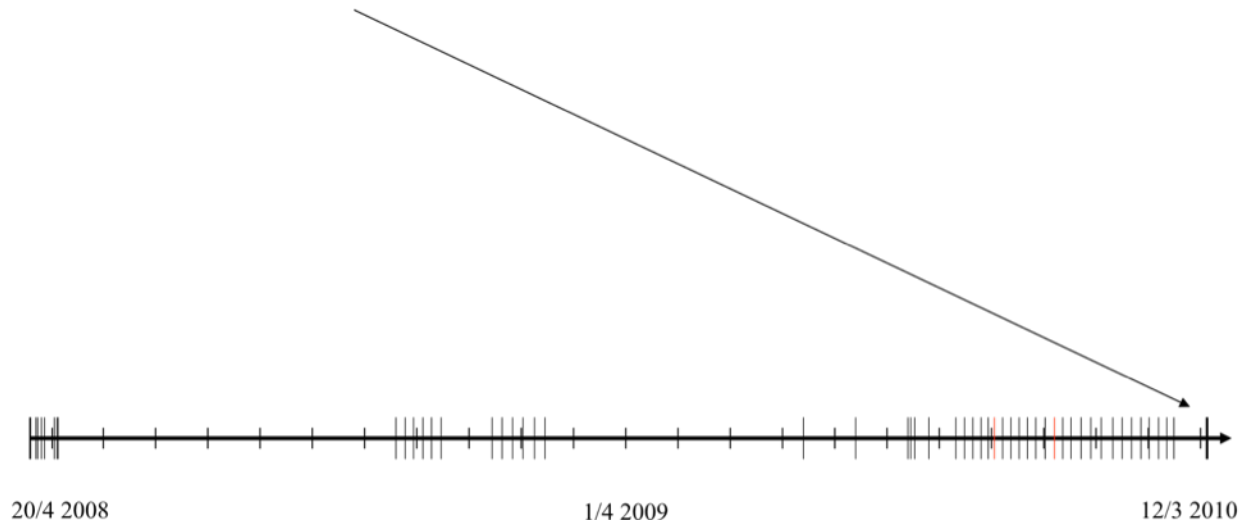
Tidslinje "Johanfallet"

Mellan den 10/11 2009 till och med den 23/2 är det 22 kontakter mellan Internutredningen i Göteborg och sjukvården. Kontakterna innefattar allt ifrån enstaka frågor som ställs, till förhör med de som arbetade den aktuella kvällen. Inriktningen på frågorna är hur sjukvården tog om hand Johan när han anlände till ÖS och den vård han fick. 2 av kontakterna är med professor Kai Knudsen, den första gäller huruvida en blandning av LSD, alkohol och Red Bull kan skapa en GHB liknande effekt. Den andra kontakten med professor Kai Knudsen är där han utfärdar ett intyg över att en sådan effekt kan uppnås. 3 förhör med polismän som kom till platsen genomförs också.

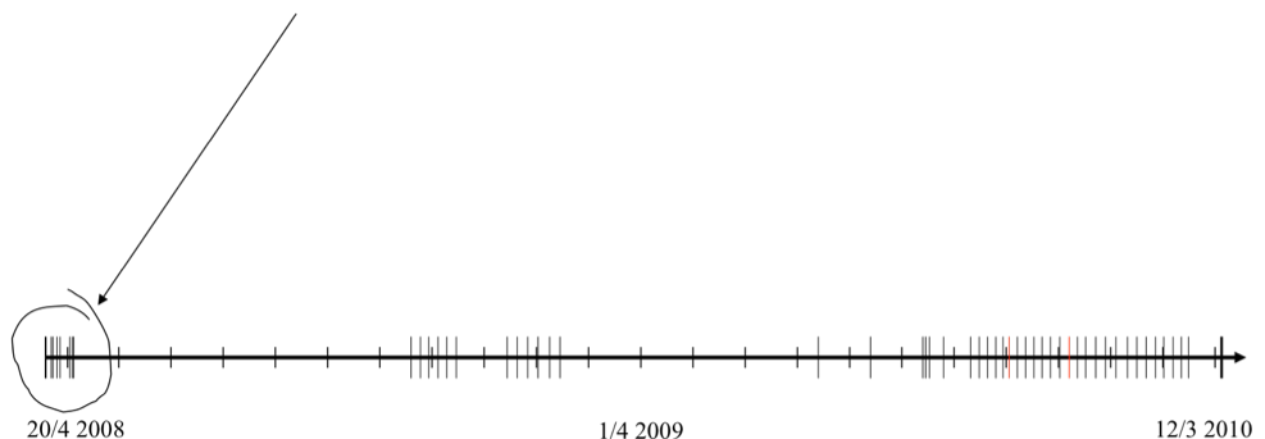
Tidslinje "Johanfallet"

Överåklagare Björn Ericsson lägger ner förundersökningen om tjänstefel i samband med ingripandet mot Johan Liljeqvist den 20/4 2008

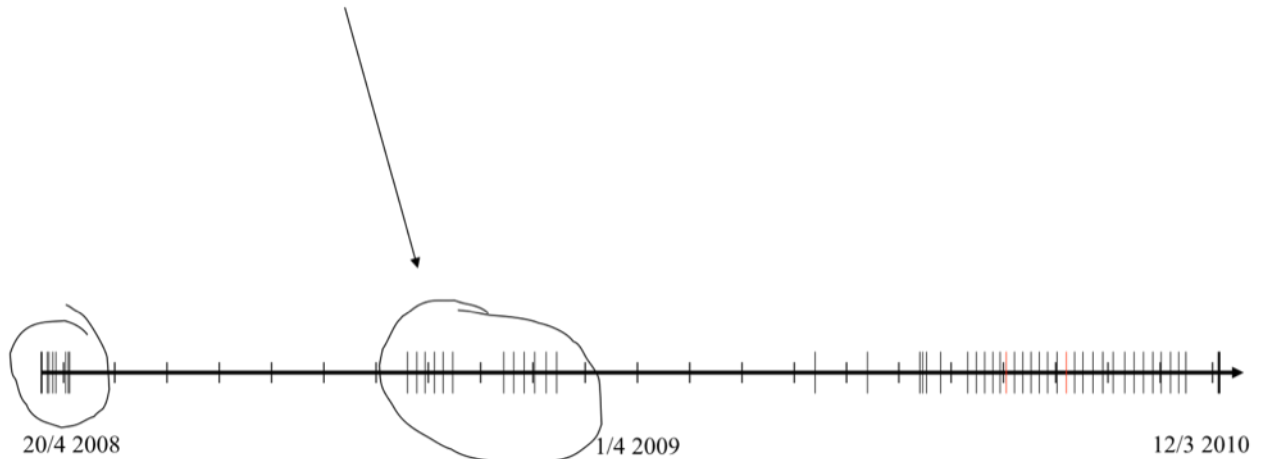
Tidslinje "Johanfallet"

Här inträffar händelsen och inom den närmaste månaden har man förhört Johans flickvän och kompisar om huruvida Johan tog droger eller var våldsam, dvs. man söker en förklaring hos Johan om varför det gick som det gick.

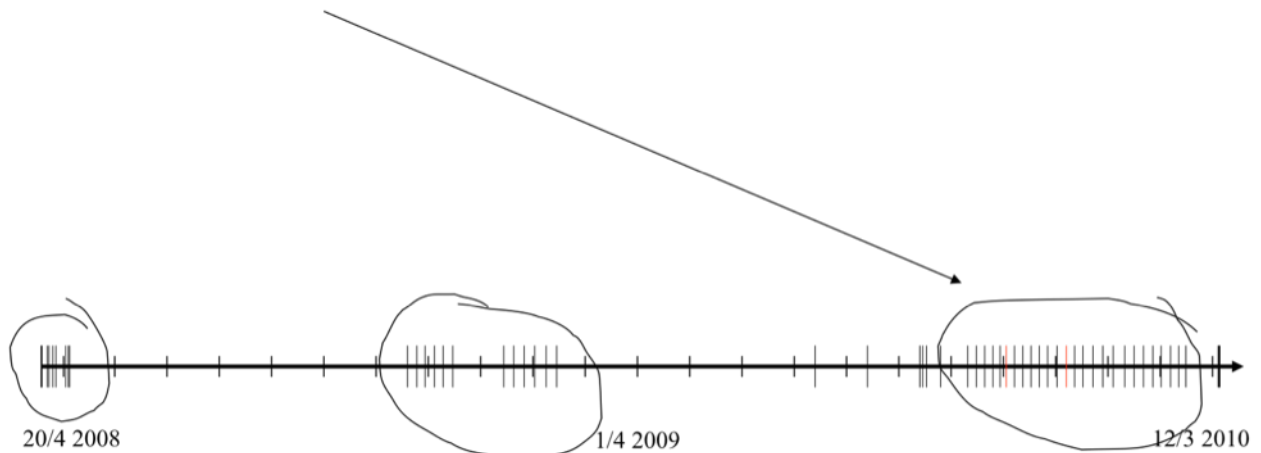
Tidslinje "Johanfallet"

Här håller man förhör med de poliser som ingrep mot Johan och mot de poliser som kom till platsen efter larmanrop. Man förhör också de piketpoliser som transporterade in Johan till sjukhuset. Förhören har inriktningen mot det motstånd som Johan gjorde och mot hans allmäntillstånd i piketen på väg till sjukhuset.

Tidslinje "Johanfallet"

Här inriktar man sig på sjukvården och förhör de sjuksysstrar samt den läkare som tog emot och behandlade Johan efter ankomsten till sjukhuset. Man kontaktar också professor Kai Knudsen och försöker att med hans hjälp förklara det GHB liknande tillstånd som Johan uppvisade vid ingripandet.

Tidslinje "Johanfallet"

Mellan den 12/3 och till dags dato har Överåklagare Jörgen Lindberg hunnit att gå igenom ärendet och åter lägga ner det, i beslutet anmält att sjukhusets roll bör utredas. Kammaråklagare James von Reis beslutar i anledning därav att granska ärendet på nytt, nu med inriktning på sjukhuspersonalens agerande.

